

KSZTAŁTOWANIE POSTAW PROSPOŁECZNYCH WŚRÓD UCZNIÓW

Autor: Roman Lorens

**Copyright by
Instytut Badań nad Demokracją**

**Instytut Badań nad Demokracją
i
Studium Prawa Europejskiego
w Warszawie**

**Al. Jerozolimskie 151, kl. I, lok. 2222,
02-326 Warszawa
tel./fax 22/833-38-90; 833-39-90**

www.spe.edu.pl

e-mail: info@spe.edu.pl

SPIS TREŚCI

Moduł	Numer slajdu
Kompetencje kluczowe	5 - 7
Kształtowanie postaw	8 - 12
Szkoła jako miejsce kształtowania się nastawienia prospołecznego dziecka	13 - 31
Wpływ składników środowiska społecznego na przebieg procesu socjalizacji.	32 - 44
Niedostosowanie społeczne, a niepowodzenia szkolne	45 - 50
Klimat szkoły	51 - 59

WPROWADZENIE

W niniejszej prezentacji przedstawione są informacje dotyczące roli nauczyciela w kształtowaniu prospołecznych postaw wśród uczniów.

Szkoła obok nauczania powinna realizować cele wychowawcze. Oznacza to, że nauczyciele mają wspierać rodziców w trudach wychowania dziecka, co oczywiście nie równa się z przejęciem całkowicie funkcji rodzicielskich. Jednym z celów wychowawczych szkoły jest kształtowanie postaw uczniów. Kurs zawiera odpowiedź na pytania: Co to są za postawy i jak je modyfikować? Jakie rodzaje postaw rozwija szkoła? Jakie elementy się na nie składają? Jakie metody wychowawcze zastosować, by wpłynąć na poglądy wychowanków?

JAKIE SĄ KLUCZOWE KOMPETENCJE?

Kluczowe kompetencje to:

- 1) porozumiewanie się w języku ojczystym,
- 2) porozumiewanie się w językach obcych,
- 3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo - techniczne,
- 4) kompetencje informatyczne,
- 5) umiejętność uczenia się,
- 6) kompetencje społeczne i obywatelskie,**
- 7) kreatywność i przedsiębiorczość,
- 8) świadomość i ekspresja kulturalna.

CO ROZUMIEMY PRZEZ KOMPETENCJE SPOŁECZNE?

Są to kompetencje **osobowe, interpersonalne i międzykulturowe**, obejmujące pełny zakres zachowań przygotowujących osoby do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym.

KOMPETENCJE SPOŁECZNE

Kompetencje społeczne to:

- orientacja w wydarzeniach społecznych i politycznych,
- komunikowanie się w różnych sytuacjach,
- jasne wyrażanie własnych opinii i przekonań,
- przyjmowanie opinii i przekonań innych ludzi,
- zdolność wywierania wpływu na otaczający świat,
- negocjowanie i dochodzenie do kompromisu,
- współpraca z innymi w grupie,
- pełnienie roli lidera w grupie.

ZACHOWANIA PROSPOŁECZNE

To psychologiczne zachowania, które mają przynieść korzyść innej osobie lub społeczności (pomaganie, dzielenie się, ochrona).

Ważne:

Na zachowania prospołeczne mają wpływ:

- ⦿ czynniki osobowościowe;
- ⦿ czynniki sytuacyjne;
- ⦿ czynniki środowiskowe.

POSTAWA - DEFINICJA

Postawa to skłonność jednostki do określonego reagowania – pozytywnego lub negatywnego – w różnych sytuacjach lub wobec różnych ludzi.

Pamiętaj:

Postawy społeczne mogą być bardzo zróżnicowane. Można wyróżnić postawy „za” (pozytywne), „przeciw” (negatywne), postawy neutralne oraz postawy pośrednie (niezdecydowania). Każdy człowiek może mieć bardzo wiele postaw – zależnie od tematyki podejmowanej dyskusji czy określonego zdarzenia.

MECHANIZMY KSZTAŁTOWANIA SIĘ I ZMIANY POSTAW

Ze względu na rodzaj dokonywanej zmiany w strukturze osobowości ucznia wyróżnia się cele:

- ⊙ kreatywne – wytworzenie postawy wobec nowego obiektu;
- ⊙ optymalizujące – wzmacnianie określonej postawy, np. wzrost postawy prospołecznej;
- ⊙ minimalizujące – zmniejszenie siły postawy, by nie była zbyt radykalna, np. złagodzenie agresji wśród młodzieży;
- ⊙ korekcyjne – zmiana postawy o 180 stopni, zmiana znaku postawy, np. chęć zmiany agresji w empatię.

SPOSOBY KSZTAŁTOWANIA POSTAW

Do innych sposobów kształtowania postaw należą:

- ⊙ **generalizowanie doświadczenia** – np. kiedy małe dziecko zostanie pogryzione przez psa, może to rzutować negatywny stosunek do psów w ogóle;
- ⊙ **naśladownictwo i identyfikacja** – jedna z metod wychowania; dzieci często naśladują dorosłych lub starszych kolegów i w ten sposób kształtują podobne postawy, co ich „idole”;
- ⊙ **uczenie się przez warunkowanie** – postawy kształtują się na zasadzie pozytywnych i negatywnych wzmocnień; dziecko karane za bicie brata ma szansę ukształtować pozytywny stosunek do ludzi, a nagradzane za przejawy koleżeństwa będzie powtarzało akty pomocy i wsparcia; trzeba pamiętać jednak o proporcjach kar i nagród – częściej nagradzamy, rzadziej karzemy (nie karzemy dwa razy za to samo i nie stosujemy kar cielesnych).

SPOSOBY KORYGOWANIA POSTAW

Zapamiętaj:

Typowe sposoby korygowania postaw i zachowań uczniów to:

- ⦿ zajęcia indywidualne z podopiecznymi (oraz – w razie potrzeby – z ich rodzicami),
- ⦿ zawieranie kontraktów z uczniami dotyczących ich dalszego funkcjonowania, prowadzenie uczniów przez pedagoga szkolnego.

SZKOŁA JAKO MIEJSCE KSZTAŁTOWANIA SIĘ NASTAWIENIA PROSPOŁECZNEGO DZIECKA

Prospołecznymi najogólniej można nazwać wszelkiego rodzaju działania dla dobra otoczenia. Zdaniem J. Reykowskiego „Część działań ludzkich nastawiona jest na optymalizację funkcjonowania, ochronę lub rozwój innych osób [...], ale także instytucji, grup, społeczeństw, idei, organizacji, itp.[...] – działania te nazywać będziemy prospołecznymi, ponieważ dzięki nim realizowane są interesy społeczne” (1975, s.806).

SZKOŁA JAKO MIEJSCE KSZTAŁTOWANIA SIĘ NASTAWIENIA PROSPOŁECZNEGO DZIECKA

Obserwując postępowanie, dokonywane wybory i podejmowane działalności przez różne osoby można wyróżnić takie spośród nich, u których wyraźnie widoczna jest względnie stała skłonność do zachowywania się w sposób prospołeczny.

Kategoria „prospołeczne” może być więc odniesiona nie tylko do pojedynczych działań, lecz także do całej życiowej działalności człowieka, której układem odniesienia jest drugi człowiek (działalność allocentryczna) lub pewien układ społeczny (działalność socjocentryczna). Owa stała tendencja do realizowania celów pozaosobistych i nastawieniu przy tym na wartości nie związane z „ja”: na innych ludzi, na grupę, na rozwiązywanie problemów określana jest mianem nastawienia prospołecznego (Reykowski, 1980).

SZKOŁA JAKO MIEJSCE KSZTAŁTOWANIA SIĘ NASTAWIENIA PROSPOŁECZNEGO DZIECKA

Ważne.

Środowiskiem, w którym dziecko najczęściej styka się z innymi ludźmi w sposób względnie bezpośredni i trwały jest szkoła. W jego życiu pojawiają się nauczyciele, jako organizatorzy wpływów wychowawczych – celowych i zamierzonych – oraz rówieśnicy.

Można wyodrębnić grupę czynników, które wpływają na kształtowanie zachowań prospołecznych w środowisku szkolnym:

- ⦿ osobowość i rola nauczyciela oraz styl kierowania zespołem klasowym,
- ⦿ pozycja społeczna uczniów i ich więź z klasą wynikająca z tej pozycji,
- ⦿ funkcje pełnione przez ucznia w klasie.

ROLA NAUCZYCIELA

Istotny wpływ na poziom zachowania prospołecznego dzieci ma osobowość i rola nauczyciela. Oddziaływanie osobowości nauczyciela zaznacza się szczególnie w pierwszych latach nauki szkolnej dziecka. Wpływ osobowości nauczyciela jest w tym okresie znaczny, zarówno w związku z licznymi kontaktami nawiązywanymi z uczniami, jak również dlatego, że cieszy się on wśród nich zazwyczaj dużym autorytetem.

Do cech osobowości nauczyciela, wpływających na proces kształtowania się prospołecznych nastawień kierowanego przezeń zespołu uczniowskiego, należy życzliwa postawa przejawiana w stosunku do uczniów.

ROLA NAUCZYCIELA

Nauczyciel okazujący uczniom ciepło i wsparcie sprawia, że bardziej pozytywne są relacje pomiędzy uczniami w klasie i częściej są oni skłonni do zachowań prospołecznych .

Nauczyciel dostarcza także swym uczniom modeli prospołecznego zachowania się poprzez sprzyjanie zaspokojeniu ich potrzeby bezpieczeństwa i uznania społecznego, wpływając na ukształtowanie atmosfery współpracy i współdziałania.

Dodatni wpływ na uczniów wywiera sprawiedliwe postępowanie nauczyciela: jednakowe traktowanie wszystkich uczniów, unikanie faworyzowania niektórych z nich. **Nauczyciel może dostarczać uczniom modeli zorganizowanego działania przez osobiste uczestniczenie w różnych formach aktywności społecznej.**

NAUCZYCIEL WZOREM DLA UCZNIÓW

Nauczyciel może być sam modelem, bądź kierować procesem dostarczania dobranych modeli spośród dorosłych, rówieśników i zespołu klasowego. Nie tylko sam, swoim wyglądem, sposobem bycia, pogodą i humorem może być dla dziecka nagradzający lub karzący, ale może jeszcze świadomie posługiwać się sankcjami dla wyboru przez dziecko takiego postępowania, na jakim, ze względu na cele wychowania, mu zależy.

Dokonuje się to poprzez system kar i nagród. **Skuteczność kar w kształtowaniu zachowań prospołecznych jest niewielka.** Systematyczne jej stosowanie może powodować utratę poczucia bezpieczeństwa i nadmierną koncentrację na sobie i swoich problemach, co utrudnia przeżycia empatyczne.

NAUCZYCIEL WZOREM DLA UCZNIÓW

Bardziej skuteczne jest stosowanie **metody indukcji, czyli wpływanie na postępowanie dzieci poprzez koncentrowanie ich uwagi na skutkach swej działalności.**

Wskazywanie na konsekwencje własnego zachowania dla innych ludzi odwołuje się wprost do wrażliwości emocjonalnej dziecka. Jednocześnie ukazywanie konsekwencji zachowania się dziecka może przybrać formę koncentrowania uwagi na korzystnych następstwach jego zachowania dla innych ludzi z równoczesnym podkreśleniem ich stanów psychicznych (indukcja pozytywna), bądź też na konsekwencjach negatywnych dla drugiego człowieka (indukcja negatywna).

Podstawową cechą tego typu oddziaływań jest skupienie uwagi dziecka nie na nim samym, ani nie na normach postępowania, ale przede wszystkim na sytuacji innej osoby.

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA KSZTAŁTOWANIE WRAŻLIWOŚCI DZIECKA

Istotny wpływ na poziom i gotowość do zachowań altruistycznych dzieci ma styl pracy nauczyciela, a więc sposób pełnienia funkcji wychowawcy danego zespołu. Na styl kierowania zespołem klasowym składają się podawane przez nauczyciela treści oraz ich odniesienie do sytuacji bliskim dzieciom i ich świadomości.

Dla kształtowania zachowań prospołecznych korzystny jest taki sposób postępowania, gdy nauczyciel, zachowując swą kierowniczą funkcję, nie narzuca nakazów i zakazów, lecz wspólnie z uczniami ustala ważne decyzje, stara się uzasadniać i wyjaśniać ich cel i znaczenie. Sprzyja to wytwarzaniu się atmosfery współpracy i współdziałania.

POZYCJE SPOŁECZNE W ZESPOLE

Determinantą, która również wywiera olbrzymi wpływ na kształtowanie wrażliwości dziecka na los drugiego człowieka i gotowość przyjęcia mu z pomocą ma pozycja ucznia w zespole klasowym. W każdej klasie szkolnej tworzy się struktura społeczna, czyli układ stosunków pomiędzy uczniami. Ten układ może pozostać ze względu na różne kryteria, np.: osiągnięcia w nauce, przywództwo, wyniki sportowe, prezentowane zainteresowania itp.

Ze względu na powiązanie poszczególnych osób z resztą grupy możemy mówić o kilku znaczących kategoriach pozycji społecznej. Z. Skorny (1987) wymienia trzy kategorie pozycji społecznej w zespole. **Są to jednostki akceptowane, izolowane i odrzucane.**

POZYCJA UCZNIA W KLASIE , A ROZWIJANIE POSTAW PROSPOŁECZNYCH

E. Misiorna (1987) stwierdziła, że nauczyciel, chcąc kształtować postawy życzliwości międzyludzkiej, winien uruchomić wszechstronne formy aktywności uczniów w różnych dziedzinach, a mianowicie: aktywności poznawczej, fizycznej, kulturowo-artystycznej, gospodarczo-użytkowej, społecznej.

W badaniach wyróżniono **cztery kategorie pozycji społecznej uczniów w klasie**, a więc **pozycję bardzo wysoką, wysoką, przeciętną oraz izolowaną**. Dzieci odrzucane, izolowane czy nieakceptowane przez grono swych bliskich i dalszych kolegów, dzieci z których zdaniem nikt się nie liczy, rzadko występowały z propozycjami pomocy drugiej osobie.

Zwrócić należy jednak uwagę na fakt, że dzieci odrzucane przez klasę rzadko są angażowane w życie klasy i mają mało okazji do działań prospołecznych .

POZYCJA UCZNIA W KLASIE , A ROZWIJANIE POSTAW PROSPOŁECZNYCH

Natomiast dzieci zajmujące wysokie pozycje w strukturze społecznej klasy, czując się bezpiecznie w grupie rówieśniczej, spotykały się na co dzień z wyrazami sympatii, akceptacji, uznania społecznego, były bardziej wrażliwe, otwarte na problemy drugiego człowieka.

Jednakże inne badania wykazały, że **większość dzieci o wysokiej pozycji nie kieruje się motywacją altruistyczną**. Można więc przypuszczać, że wysoka pozycja w grupie sprzyja raczej wyzwoleniu egoistycznych form zachowania (Bonecka-Duda, 1976).

W związku z tym wzmacnianie pozycji społecznej uczniów o konstruktywnej postawie oraz uczniów zajmujących niskie pozycje, a osłabianie pozycji jednostek wpływających destruktywnie (również tych o wysokiej pozycji socjometrycznej) może wpłynąć na ukształtowanie się w klasie atmosfery sprzyjającej rozwijaniu postaw prospołecznych.

ROLA PEŁNIONYCH W KLASIE FUNKCJI

Ważnym czynnikiem szkolnym w kształtowaniu zachowań altruistycznych są także funkcje pełnione przez dziecko w klasie. (Muszyńska, 1976).

Celem pełnienia przez dziecko różnych funkcji jest przygotowanie go do konkretnych zadań w społeczeństwie. Nauczyć tego można przez praktyczne wdrażanie ucznia do ich pełnienia. Wychowawca stopniowo przekazuje sprawy dzieci w ich ręce, od drobnych do coraz poważniejszych, trudnych i odpowiedzialnych.

ROLA PEŁNIONYCH W KLASIE FUNKCJI

Oddziaływanie powierzania zadań na rozwój zachowań prospołecznych odbywa się, zdaniem Ł. Muszyńskiej (1976) w ten sposób, że **pełniąc funkcje w klasie dziecko jest wdrażane do szanowania kolegów i przestrzegania obowiązujących w grupie zasad współżycia.**

Przydzielanie mu różnych funkcji, których wykonanie jest ważne dla całej grupy czy zespołu, powoduje, iż staje się ono chętne do pomocy innym. Czuje się zobowiązane do ofiarności na rzecz wspólnego dobra.

ROLA PEŁNIONYCH W KLASIE FUNKCJI

Pamiętaj!

By oddziaływanie to było właściwe muszą być spełnione pewne warunki:

- ⊙ funkcje doraźne, jak i stałe muszą być tworzone w odniesieniu do ważnych zadań przy zachowaniu demokratycznych zasad wyboru; jednocześnie muszą one być także zmienne;
- ⊙ powinno je pełnić każde dziecko kolejno;
- ⊙ sposób pełnienia funkcji musi być jawny, podawany ocenie i kontroli przez pozostałe dzieci;
- ⊙ dziecko sprawujące określoną funkcję musi podporządkować się wspólnie ustalonym regułom, musi się czuć za nią odpowiedzialne przed tymi, którzy mu ją powierzyli.

ROZWÓJ KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH DZIECKA W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM

Młodszy wiek szkolny, obejmujący lata od 7 do 12 roku życia, to okres w życiu dziecka charakteryzujący się nawiązywaniem i budowaniem kontaktów z rówieśnikami. Poszerzają się kontakty z innymi osobami: rówieśnikami, kolegami ze szkoły, osobami dorosłymi niezwiązanymi z rodziną.

Dziecko zajmuje określone pozycje w grupie kolegów z klasy a także w grupach koleżeńskich. Rodzice nie stanowią już wyłącznego autorytetu, pojawiają się inne osoby znaczące, np. nauczyciel, którego zdanie i ocena są bardzo ważne. Rodzice, pomimo iż zajmują mniej niż dotychczas czasu w ciągu dnia, są nadal bardzo ważni, potrzebni dziecku. Darzą go miłością, powinni w pełni akceptować, zapewnić bezpieczeństwo i pomoc w każdej trudnej sytuacji.

ROLA RODZICÓW

Zapamiętaj!

Dobre relacje z rodzicami są ważne szczególnie wtedy, gdy pojawiają się problemy związane ze szkołą.

W prawidłowo funkcjonującej rodzinie, rodzice troszczą się o to, aby dziecko miało jak najlepsze warunki umożliwiające mu naukę, zabawę, czuwają nad przebiegiem edukacji, motywują do podjęcia pracy, kontrolują również jego działania.

Mają na uwadze to, aby zapewnić odpowiednią ilość czasu na wypełnianie obowiązków szkolnych, domowych, zabawę i odpoczynek.

Rodzice powinni pamiętać o tym, aby stwarzać sytuacje, w których dziecko będzie mogło wykazać się samodzielnością w podejmowaniu decyzji i działań, oraz aby ponosiło za nie odpowiedzialność.

DZIECKO W ŚRODOWISKU SZKOLNYM

Środowisko szkolne to także miejsce umożliwiające nawiązywanie nowych stosunków koleżeńskich. Ustala się pozycja każdego ucznia wobec kolegów, ze względu na posiadane umiejętności, wyniki w nauce, sporcie.

„Nawiązanie silniejszych więzi z kolegami jest wyrazem uspołecznienia dziecka i służy pogłębianiu tego procesu; dziecko uczy się podporządkowywać swoje zachowanie pewnym wspólnym celom; uczy się widzieć drugiego koło siebie i liczyć się z jego dążeniami; uzgadniać możliwości realizacji swoich dążeń z innymi; robić coś dla innych; a w razie potrzeby zrezygnować nawet w jakimś zakresie z własnych celów dla celów innych osób czy grupy. Zdarzają się sytuacje, gdy dzieci, które straciły pozycję w domu, czy w szkole, znajdują potrzebę oparcia w grupie aspołecznej, działającej wbrew regulaminowi szkoły.”(M. Porębska 1982)

ZABURZENIA W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA SIĘ OSOBOWOŚCI DZIECKA.

Na proces kształtowania się osobowości dziecka ma wpływ wiele czynników. Zdarza się, że zachowanie dziecka pomimo oddziaływań wychowawcy nie zmienia się, spotykamy się wtedy z tak zwaną „trudnością wychowawczą”.

Zachowania uczniów, którzy sprawiają trudności wychowawcze, mogą wynikać również z braku odpowiednich nawyków nie nabytych we wcześniejszym okresie życia dziecka. **Jeżeli zmiany, o których mowa nie dotyczą pojedynczych sytuacji i ulegają zmianie dopiero po odpowiednio przygotowanych działaniach korekcyjnych, mogą stanowić zaburzenia osobowości.**

OBJAWY, WSKAZUJĄCE NA ZABURZENIA W KSZTAŁTOWANIU OSOBOWOŚCI

Zdaniem M. Porębskiej, można wyodrębnić następujące kategorie objawów, wskazujących na zaburzenia w kształtowaniu osobowości:

- zachowania które ujawniają zahamowania rozwoju, gdy dziecko zachowuje się tak jak młodsze od niego, nie podejmuje zadań możliwych do wykonania w jego wieku, zachowuje się nieadekwatnie do sytuacji;
- zachowania utrudniające nawiązanie prawidłowej relacji wzajemnej z otoczeniem, np. brak reakcji lub reakcje niewłaściwe na oddziaływania wychowawcze, nadmierny egocentryzm;
- dezorganizacja zachowania, zachowania ujawniające silne reakcje gniewu czy lęku, nieliczenie się z zasadami społecznego zachowania.

WPŁYW SKŁADNIKÓW ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO NA PRZEBIEG PROCESU SOCJALIZACJI.

Poprawne stosunki międzyludzkie czy zaangażowanie się w sprawy społeczne kształtuje się u dzieci i młodzieży pod wpływem właściwego przebiegu socjalizacji.

„Socjalizacja przebiega pod wpływem oddziaływania grupy wytwarzającej określoną kulturę i powoduje wystąpienie u jednostki korzystnych dla grupy zmian w zakresie czynności społecznych.

Zmiany te zachodzą w różnych okresach życia, przy czym szczególną podatność na socjalizujące oddziaływania grupy przejawiają dzieci i młodzież". (Z. Skorny).

PRZEBIEG PROCESU SOCJALIZACJI

W procesie socjalizacji kształtują się pozytywne cechy charakteru związane ze stosunkiem do innych takie jak: życzliwość, uczynność, koleżeństwo oraz z oceną samego siebie np. skromność, poczucie godności oraz związane z wykonywaniem pracy: obowiązkowość, sumienność, punktualność. Wymienione cechy charakteru wpływają korzystnie na współzycie międzyludzkie w zespole.

Oddziaływanie grupy wpływa na kształtowanie u jej członków postawy prospołecznej np. postawy życzliwości, sprawiedliwości, postawy altruistycznej. Na przebieg procesu socjalizacji mają ogromny wpływ składniki środowiska społecznego takie jak: środowisko rodzinne, szkolne, koleżeńskie, środki masowego przekazu a także sytuacje trudne, frustracyjne, urazowe.

WPŁYW RODZINY NA ROZWÓJ SPOŁECZNY DZIECKA

- ⊙ Wpływ rodziców na rozwój społeczny dziecka ma związek ze stosowanymi w rodzinie metodami wychowawczymi.
- ⊙ Niekorzystnie wpływają zarówno nadmierny rygoryzm, karanie jak i zbyt duża tolerancja, pobłażanie, przesadna troskliwość z ograniczeniem samodzielności dziecka.
- ⊙ Struktura rodziny to kolejny czynnik wpływający na przebieg socjalizacji. Znaczenia nabiera posiadanie jednego czy obojga rodziców, ojczyzna, macochy ich wiek, zawód, pozycja społeczna a także wiek i liczba rodzeństwa. Wzajemne postawy członków rodziny wpływają na atmosferę współżycia w rodzinie.

WPŁYW RODZINY NA ROZWÓJ SPOŁECZNY DZIECKA

Pamiętaj!

Ujemny wpływ na rozwój społeczny dzieci wynika również ze skłonności rodziców do izolacji, unikania kontaktów rodzinnych.

Nieodpowiedni wpływ wywiera postawa egoizmu rodzinnego, troska o byt własnej rodziny przy obojętności wobec potrzeb innych osób, grup które nie wiążą się z interesami rodziny. Pod ich wpływem dziecko odnosi się lekceważąco do kolegów znajdujących się w gorszej sytuacji materialnej, unika kontaktów z nimi.

ZABURZENIA W ROZWOJU SPOŁECZNYM DZIECI

Przyczyny zaburzeń w rozwoju społecznym dzieci tkwiące w środowisku rodzinnym, według Z. Zaborowskiego to: odrzucenie przez rodziców, niestałość emocjonalna i oddzielenie od matki.

Odrzucenie dziecka przez rodziców przejawia się w niechętnym traktowaniu go, braku objawów życzliwości, lekceważącym stosunku do jego potrzeb. Dziecko odrzucone przez rodziców jest w stanie niepokoju połączonego z wrogością, pojawiają się zaburzenia zachowania takie jak: agresja, upór, negatywizm, wycofywanie się, bierność.

Niestałość emocjonalna rodziców przejawia się zmianami stosunku emocjonalnego do dziecka, występują na przemian nadmierna życzliwość z niechęcią czy wrogością.

KONSEKWENCJE INDYWIDUALNE I SPOŁECZNE NISKIEGO POZIOMU KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH.

Zaburzenia w procesie socjalizacji dzieci są powodem niedostosowania społecznego. D.H. Stott uważa, że „**dziecko niedostosowane społecznie rozwija się w taki sposób, że odbija się to źle na nim samym albo na jego kolegach, a które bez specjalnej pomocy z zewnątrz nie może poprawić swych stosunków z rodzicami, nauczycielami i innymi dorosłymi**”.

Dziecko przeżywa frustrację, jego działania są zakończone niepowodzeniem, ponieważ cechuje go mało realistyczna motywacja. Sytuacja życiowa, w której się znalazło nie odpowiada oczekiwaniom dziecka, poczuciu niezadowolenia towarzyszą trudności w nawiązywaniu prawidłowych kontaktów interpersonalnych.

CZYNNIKAMI CHRONIĄCYMI DZIECI PRZED MOŻLIWOŚCIĄ POJAWIENIA SIĘ ZACHOWAŃ DYSFUNKCJONALNYCH SĄ MIĘDZY INNYMI (Z.B. GAŚ 2004)

Czynniki związane z rodziną:

- silna więź emocjonalna z rodzicami, akceptacja dziecka;
- zainteresowanie dzieckiem, wspólne rozmowy i czas spędzony z dzieckiem;
- poczucie zaufania w rodzinie;
- aktywność religijna rodziny;
- kontrola rodzicielska;
- poszanowanie norm, wartości, autorytetów;

Czynniki związane ze szkołą:

- wykonywanie i nagradzanie działań prospołecznych;
- przyjazny klimat szkoły, życzliwość i wsparcie ze strony nauczycieli i innych osób pracujących w szkole;
- czytelne i zrozumiałe standardy zachowań;
- więzi z nauczycielami;
- czynniki związane z grupą rówieśniczą;
- miejsce dziecka w pozytywnej grupie rówieśniczej, prowadzącej społecznie akceptowany styl życia.

PROCES USPOŁECZNINIENIA DZIECI

Uspołecznienie dziecka to proces przygotowania go do życia w obrębie szeregu grup i złożonych stosunków społecznych. Nie może ono przebiegać z dala od tych warunków życia społecznego, jakie oczekują dziecko w przyszłości.

Wychowanie powinno być wprowadzeniem dziecka w całokształt życia zbiorowego, dając mu zrozumienie praw rządzących tym życiem, niezbędne umiejętności włączania się doń oraz rozwijając w nim postawę troski o dobro ogółu.

Uspołecznienie i osiągnięcie dojrzałości społecznej jest rezultatem rozwoju społecznego dziecka. Podczas rozwoju społecznego dokonuje się proces socjalizacji.

PROCES USPOŁECZNINIENIA DZIECI

Zapamiętaj!

- ⦿ Społeczne cechy osobowości, takie jak: gotowość do współdziałania, wrażliwość na zło i dobro społeczne, życzliwość dla ludzi, inicjatywa, aktywność społeczna, ofiarność w działaniu na rzecz innych, itd., stanowią wyposażenie człowieka, dzięki któremu może ono podjąć konstruktywne role w społeczeństwie. Wykształcenie wymienionych wyżej właściwości stanowi ukoronowanie wieloletnich wysiłków wychowawczych i jest ostatecznym produktem rozwoju społecznego.
- ⦿ **Proces uspołecznienia z jednej strony polega na adaptacji do obowiązujących wzorów w danej grupie społecznej, z drugiej zaś, jest to ogół zabiegów mających na celu rozwinięcie w jednostce postawy uspołecznienia.**

CHARAKTERYSTYKA OSOBY USPOŁECZNIONEJ

Muszyński charakteryzuje osobę uspołecznioną jako taką, która:

- działa na rzecz grupy,
- przestrzega dyscypliny społecznej,
- przejawia inicjatywę,
- przejawia gotowość do współpracy,
- przejawia troskę o mienie zbiorowe,
- jest rzetelna, ofiarna i solidarna w wypełnianiu obowiązków wobec gromady.

STOPNIE USPOŁECZNZENIA

Uwzględniając adekwatność normy grupowej z zachowaniem się danego osobnika, można wyróżnić **trzy stopnie uspołecznienia: niski, średni i wysoki.**

"O niskim stopniu uspołecznienia świadczy zachowanie się jednostki zgodnie z normą grupy. Wskaźnikiem osiągnięcia średniego stopnia jest zachowanie odpowiednie do normy grupowej, występujące pod presją grupy. Towarzyszy mu obawa przed zastosowaniem przez grupę sankcji w razie naruszenia obowiązujących w niej norm. Osiągnięcie wysokiego stopnia społecznego wiąże się z internalizacją normy grupowej. Staje się ona regulatorem postępowania jednostki, nawet bez kontroli grupy oraz zagrożenia sankcjami stosowanymi w przypadku naruszenia danej normy". (Z. Skorny)

STOPNIE USPOŁECZNIEŃ

Ważne!

Zdaniem M. Przetacznik - Gierowskiej i Z. Włodarskiego, *"od dziecka wstępującego do szkoły oczekuje się takiego stopnia uspołecznienia, jaki przejawia się między innymi w tym, że uczeń uwzględnia w działaniu nie tylko własne chęci i upodobania, lecz także życzenia rówieśników, że potrafi z kolegami zgodnie współdziałać oraz nawiązywać i utrzymać z nimi przyjazne kontakty, że wykonuje polecenia nauczyciela skierowane do całej klasy, itp."*.

USPOŁECZNIE

Pamiętaj!

- Poziom dojrzałości społecznej jest wynikiem złożonych wpływów wychowawczych rodziny i najbliższego otoczenia dziecka. Reasumując - proces uspołecznienia wywołuje zmiany w jednostce w wyniku oddziaływania na nią danej grupy społecznej. Zmiany te dokonują się w osobowości jednostki.
- W trakcie rozwoju społecznego, jednostka adoptuje się do życia w zbiorowości i jest tym bardziej uspołeczniiona, im szerszy zasięg posiada grupa społeczna, której interes uwzględnia ona w swym postępowaniu.

NIEDOSTOSOWANIE SPOŁECZNE A NIEPOWODZENIA SZKOLNE

- ⊙ Jedną z przyczyn zagrożeń niedostosowaniem społecznym są **trudności w nauce i niepowodzenia szkolne.**
- ⊙ W literaturze pedagogicznej znajduje się stwierdzenie, że „**niepowodzenia szkolne to pierwsze ogniwo w łańcuchu do nieprzystosowania i przestępczości**”.
- ⊙ Dlatego rolą szkoły jest przeciwdziałanie powstawaniu tego zjawiska a w przypadku zaistnienia likwidowanie lub łagodzenie skutków. Jednak o wiele łatwiej zapobiegać zjawiskom niekorzystnym niż później prowadzić terapię.

NIEDOSTOSOWANIE SPOŁECZNE A NIEPOWODZENIA SZKOLNE

Pamiętaj!

Istnieje związek między dwoma szkodliwymi społecznie zjawiskami: niepowodzeniami szkolnymi i niedostosowaniem społecznym. Niepowodzenia w nauce mogą pojawić się na różnych etapach edukacji szkolnej.

Pojawienie się trudności w nauce z jednego lub kilku przedmiotów może mieć bardzo różne następstwa u różnych uczniów. W przypadku wczesnego rozpoznania przez rodziców aktywności ucznia i pomocy nauczyciela uczeń nadrabia zaległości. Niezauważone braki, przy biernej postawie ucznia prowadzi do wystąpienia poważnych luk w opanowaniu materiału.

DZIAŁANIA PROFILAKTYCZNE ZAPOBIEGAJĄCE NIEPOWODZENIOM

Do podstawowych działań szkoły należą między innymi:

- ⊙ realizacja programów wychowawczych,
- ⊙ zapewnienie opieki pedagogiczno-psychologicznej,
- ⊙ egzekwowanie założeń statutu szkoły w zakresie stosowania wobec uczniów kar i nagród,
- ⊙ prowadzenie edukacji zdrowotnej,
- ⊙ stworzenia warunków do samorządowego działania uczniów,
- ⊙ współpraca z organizacjami i instytucjami wychowującymi,
- ⊙ ścisła współpraca z rodzicami uczniów.

WYCHOWANIE JAKO ŚWIADOMA DZIAŁALNOŚĆ

Wychowanie to zamierzone i świadome działanie, którego celem jest wszechstronny rozwój osobowości i przygotowanie człowieka do życia w społeczeństwie.

Wychowanie to całokształt zjawisk związanych z oddziaływaniem środowiska społecznego i psychicznego na człowieka w celu kształtowania jego osobowości.

W. Okoń określa wychowanie jako: ***„świadomie organizowaną działalność społeczną opartą na stosunku wychowawczym między wychowankiem a wychowawcą, której celem jest wywołanie zamierzonych zmian w osobowości wychowanka.”***

WPŁYW RODZINY I SZKOŁY NA POSTAWY SPOŁECZNO - MORALNE UCZNIÓW

Obok rodziny uzupełniającą osobowość dziecka jest również szkoła. Jest następną po środowisku domowym społecznością, z którą się ono styka i pierwszą, która zapoznaje je z pracą, odpowiedzialnością, wprowadzając w rzeczowe stosunki między ludźmi. **Szkoła ma za zadanie przygotować dziecko do tego, by stało się człowiekiem dorosłym, zdolnym do uczestnictwa w życiu grupy społecznej, do której należy, realizowania własnego wkładu w jej rozwój i przetwarzanie.**

Dlatego też sytuacja dziecka na terenie szkoły, jego powodzenia i niepowodzenia jakie tam napotyka, podejmując różne zadania i wywiązując się z obowiązków szkolnych jego pozycja w całej społeczności szkolnej i kontakty z rówieśnikami wywierające na wpływ na proces uspołecznienia w danym okresie jego życia oraz w dużym stopniu rzutują na jego późniejszy start w świecie dorosłych

NIEDOSTOSOWANIE SPOŁECZNE A NIEPOWODZENIA SZKOLNE

Ważne!

Każdy nauczyciel - wychowawca kierujący uspołecznieniem uczniów ma możliwość stwierdzenia podczas ich działalności, stopnia zaawansowania procesu rozwojowego oraz doboru sposobu dalszego oddziaływania. W toku własnej działalności uczeń zaczyna rozumieć przejawy życia społecznego, gromadzi doświadczenia wiedzę o rzeczywistości społecznej, kształtuje nawyki, przyzwyczajenia, umiejętności a także podstawy emocjonalne i motywacje ku postępowaniu uspołecznionemu

W procesie nauczania nauczyciel kładzie szczególny nacisk na stronę poznawczą i dopiero poprzez nią usiłuje oddziaływać także na stronę emocjonalną i wolicjonalną uczniów.

KLIMAT SZKOŁY

Klimat szkoły to społeczna atmosfera środowiska edukacyjnego, którego uczestnicy mają różne doświadczenia życiowe. **Atmosfera ta ma pomóc w realizacji celów, dla których została powołana społeczność szkolna.**

Do celów tych należy:

- ⊙ wspieranie wszechstronnego rozwoju ucznia,
- ⊙ integracja wychowania z kształceniem,
- ⊙ zachowanie proporcji między wiedzą a umiejętnościami i wychowaniem,
- ⊙ uszanowanie podmiotowości ucznia, czyli prymat potrzeb rozwojowych ucznia nad wymogami przedmiotów,
- ⊙ oparcie na funkcjach nauczyciela: modelowej, dydaktycznej, instruktażowej oraz wychowawczej.

KSZTAŁTOWANIE KLIMATU SZKOŁY

Klimat szkoły można kształtować poprzez:

- ⦿ prawidłowe relacje interpersonalne na wszystkich płaszczyznach, dialog między grupami, zapewnienie dobrego przepływu informacji między wszystkimi uczestnikami życia szkoły,
- ⦿ zintegrowanie szkoły w budowaniu właściwego wizerunku szkoły,
- ⦿ pozytywne nastawienie rodziców do szkoły, zaangażowanie i ich aktywne uczestnictwo w życiu szkoły,
- ⦿ przyjazną atmosferą, sprzyjającą wszechstronnemu rozwojowi, zarówno na lekcji, na przerwach, jak i w czasie zajęć pozalekcyjnych,
- ⦿ podejmowanie działań integrujących społeczność szkołą (wycieczki, rajdy, biwaki, akcje artystyczne, charytatywne itp.).

ELEMENTAMI KLIMATU SZKOLNEGO WEDŁUG M. RUTTERA

Według M. Ruttera elementami klimatu szkolnego są:

- ⦿ włączenie pochwały i nagradzania jako głównych pedagogicznych sankcji w miejsce krytyki i kary,
- ⦿ odpowiedzialność i współdecydowanie uczniów,
- ⦿ wysoka ocen dobrych osiągnięć uczniów,
- ⦿ komfort materialny i osobowy dla ucznia: każdy uczeń ma w szkole dorosłą osobę, do której może się zwrócić o pomoc,
- ⦿ nauczyciel jest dobrym wzorem postępowania,
- ⦿ dobrze przygotowane lekcje,
- ⦿ dobra współpraca wśród nauczycieli.

Zob. <http://www.npseo.pl/data/documents/3/299/299.pdf>

DOBRY KLIMAT W SZKOLE

Dobry klimat w szkole to:

- ⦿ poczucie zadowolenia i satysfakcji oraz poczucie spójności z grupą,
- ⦿ uczniowie bardziej zmotywowani do pracy,
- ⦿ większe zaangażowanie we wspólne uczenie się i osiągananie lepszych wyników w egzaminach końcowych.

Ważne!

„Dobry” klimat szkoły to np. zmniejszone ryzyko wagarów.

DOBRY KLIMAT W SZKOLE

Pamiętaj!

O klimacie szkoły stanowią relacje międzyludzkie, dlatego:

- ⊙ wzajemnie się szanujemy,
- ⊙ nie przenosimy negatywnych emocji z życia prywatnego do szkoły,
- ⊙ na co dzień towarzyszy nam uśmiech,
- ⊙ słuchamy i słyszymy – ta zasada dotyczy wszystkich,
- ⊙ pamiętamy, że budowanie szacunku nie polega na strachu,
- ⊙ nie kierujemy się stereotypami i nie postrzegamy klas słabszych za gorsze.

POLITYKA SZKOŁY W UCZENIU I WZMACNIANIU POZYTYWNYCH ZACHOWAŃ UCZNIÓW

Zdarza się, że zachowanie ucznia nie poprawia się, mimo że nauczyciel podjął wszelkie dostępne metody i techniki oddziaływania. Jest to moment, w którym trzeba poszukać pomocy z zewnątrz i objąć ucznia zestawem oddziaływań z poziomu szkoły.

Pierwszym krokiem do utworzenia szkolnego systemu oddziaływania niosącego pomoc uczniowi w dokonaniu zmian zachowania jest przyznanie, że istnieją sytuacje, w których skuteczne działania wobec niewłaściwych zachowań ucznia wykraczają poza możliwości pojedynczego nauczyciela.

PODEJŚCIE PROFESJONALNE

W budowanie polityki szkolnej powinna być zaangażowana cała społeczność szkolna (nauczyciele, uczniowie, rodzice, a nawet środowisko lokalne). Tak jak dzieje się to w proponowanym podejściu profesjonalnym. **Najefektywniejszą metodą rozwiązywania trudności występujących w szkole jest praca zespołowa, która oparta jest na wspólnych działaniach profesjonalistów różnych specjalności (nauczyciele uczący daną klasę lub konkretnego ucznia, pedagog szkolny, specjalny, psycholog), pracujących wspólnie, dzielących te same wartości i cele.**

SZKOLNY SYSTEM MOTYWACYJNY

- ◉ Obserwując zachowania uczniów (przeciwstawianie się zasadom, odmowa wykonania jakiejś pracy, ucieczka od zadania itp.) i ilość energii oraz pomysłowości, jakie wkładają w to działanie, trudno stwierdzić, że brak im motywacji.
- ◉ Wręcz przeciwnie, ich motywacja jest bardzo silna, a co najważniejsze wewnętrzna. Jej główną wadą z perspektywy dorosłych jest to, że nie jest ukierunkowana na oczekiwania szkoły.
- ◉ **Postrzeganie motywacji w kategoriach – jest lub jej nie ma – skłania szkoły/nauczycieli do poszukiwania działań, które zmotywują uczniów, sprawiają, że spełnią oczekiwania.**

ROZWIJANIE MOTYWACJI WŚRÓD UCZNIÓW

W skutecznych działaniach rozwijających motywację u uczniów warto również zadbać o:

- ⦿ pewność, że stawiane przed uczniami zadania są zrozumiałe,
- ⦿ zadania są wyzwaniem, lecz są wykonalne dla wszystkich,
- ⦿ uczniowie wykonując zadanie mają możliwość dostrzec, że robią postęp,
- ⦿ kryteria oceny są znane i rozumiane przez uczniów,
- ⦿ uczniom udzielana jest informacja zwrotna o ich działaniach/postępie,
- ⦿ uczniowie mają możliwości poprawiania popełnionych błędów,
- ⦿ świętowane są sukcesy wszystkich uczniów,
- ⦿ niepowodzenia uczniów przypisywane są małym staraniom lub niewłaściwej strategii.

PODSUMOWANIE

Zachowanie prospołeczne jest uwarunkowane wieloma czynnikami, bowiem zarówno osobowościowe, jak i sytuacyjne zmienne mogą zahamować lub nasilić tendencję do niesienia pomocy.

Do grupy zmiennych indywidualnych zaliczamy osobowość altruistyczną. Obdarzeni nią ludzie wykazują większą gotowość do przychodzenia z pomocą innym. Można sprzyjać rozwojowi takiego typu osobowości u dzieci przez nagradzanie, gdy okazują innym pomoc, i wskazywanie na przykłady zachowań pomocnych, które mogłyby stanowić dla nich wzór do naśladowania.

Środowisko szkolne tworzą nauczyciele, a przejawiane przez nich postawy wobec uczniów, stosowane metody wychowawcze oraz kontakty społeczne stanowią ważny składnik środowiska wychowawczego i mają duży wpływ na postawy i zachowania uczniów oraz pełnione przez nich role indywidualne i społeczne.

BIBLIOGRAFIA:

- ◉ Barry C.M., Wentzel K.R., Friend influence on prosocial behavior: The role of motivational factors and friendship characteristics, "Developmental Psychology", 42(1),
- ◉ Bonecka-Duda E., Determinanty zachowań altruistycznych u dzieci w młodszym wieku szkolnym, [w:] Z. Zaborowski (red.), Stosunki międzyludzkie w wychowaniu, WSiP, Warszawa 1976
- ◉ Lis S., Proces socjalizacji dziecka w środowisku pozarodzinnym, PWN, Warszawa 1992
- ◉ Misiorna E., Rozumienie potrzeb drugiego człowieka przez dzieci w młodszym wieku szkolnym, „Życie Szkoły”, 7/8, 72, (1987),
- ◉ Muszyńska Ł., Altruizm i kolektywizm dziecięcy, WSiP, Warszawa 1976

BIBLIOGRAFIA:

- Karasowska A., Jak budować porozumienie i współpracę w szkole? : profilaktyka na co dzień / Aleksandra Karasowska. 2009.
- Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 1996,
- Ostaszewski K., Pojęcie klimatu szkoły w badaniach zachowań ryzykownych młodzieży. Edukacja 4 (120),2012
- Porębska M., „Osobowość i jej kształtowanie się w dzieciństwie i młodości", Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 1982
- Przetacznik – Gierowska M. Włodarski Z., Psychologia wychowawcza, Warszawa 1994.

BIBLIOGRAFIA:

- Reykowski J., Osobowość jako centralny system regulacji i integracji czynności człowieka, [w:] T. Tomaszewski (red.), Psychologia, PWN, Warszawa 1975
- Reykowski J., Nastawienia egocentryczne i nastawienia prospołeczne, [w:] J.Reykowski (red.), Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi, Książka i Wiedza, Warszawa 1980
- Skorny Z., Proces socjalizacji dzieci i młodzieży, WSiP, Warszawa 1987

NETOGRAFIA

- ⊙ Materka E., Jak kształtować wśród uczniów postawy otwartości wobec niepełnosprawności? <http://www.pomagamydzieciom.info/25365,1.dhtml>
- ⊙ Mariański J., Postawy prospołeczne i egoistyczne w społeczeństwie polskim w świetle badań socjologicznych,
http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Collectanea_Theologica/Collectanea_Theologica-r1985-t55-n1/Collectanea_Theologica-r1985-t55-n1-s45-75/Collectanea_Theologica-r1985-t55-n1-s45-75.pdf
- ⊙ Mariański J., Postawy prospołeczne i egoistyczne młodzieży płockiej,
http://mazowsze.hist.pl/40/Notatki_Plockie/865/1983/1410/2_115/33555/